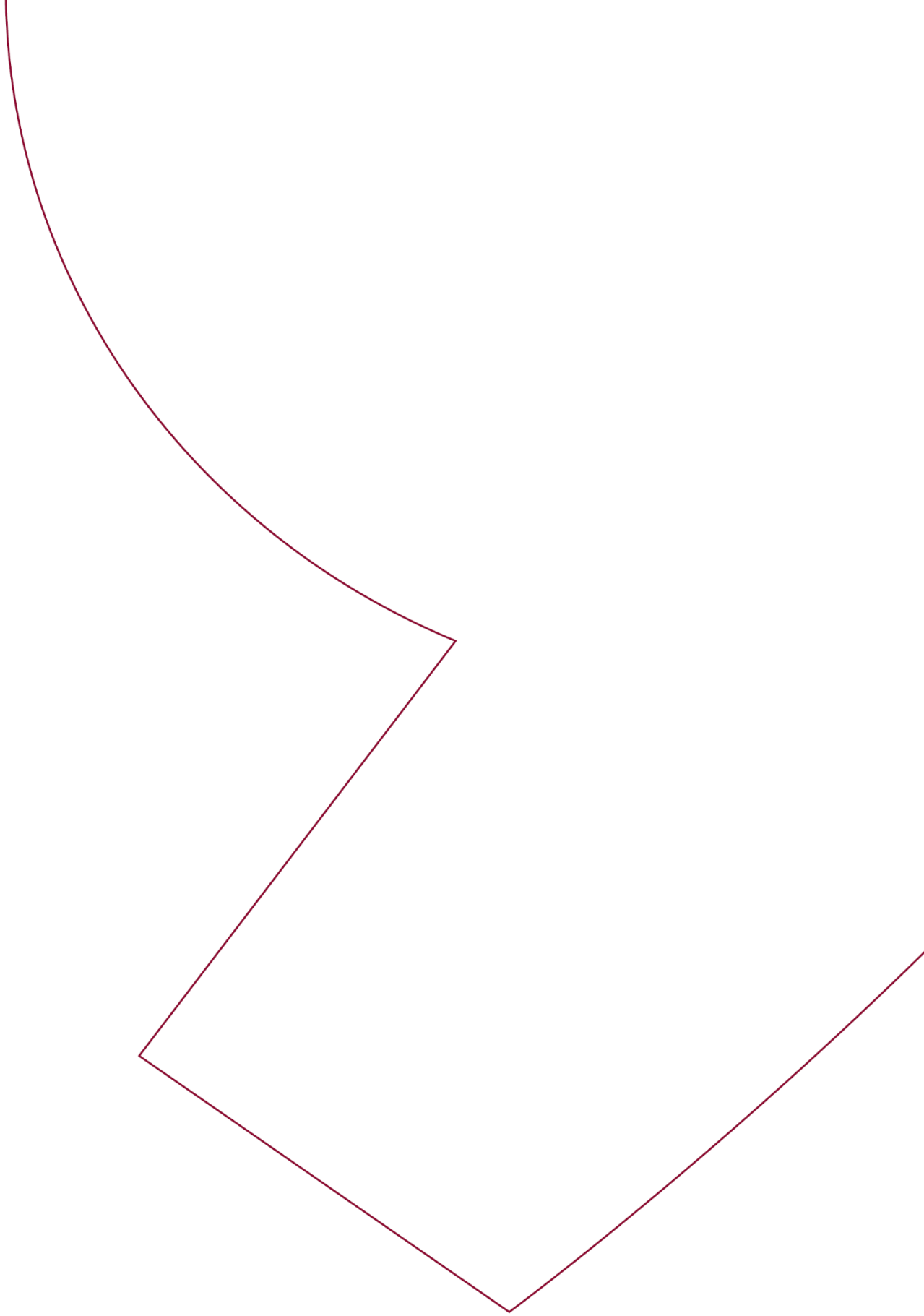

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

wo-bacheloropleiding
Rechtsgeleerdheid
voltijd

Universiteit Utrecht

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

wo-bacheloropleiding
Rechtsgeleerdheid
voltijd

Universiteit Utrecht

CROHO nr. 50700

Hobéon Certificering & Accreditatie

Datum

29 juli 2024

Kernpanel

Prof. mr. A. Oskamp, voorzitter

Prof. mr. dr. W. Duijst

O. Heijboer

Prof. mr. dr. B. Marseille

Prof. mr. E. du Perron

Prof. dr. R. Wessel

Secretaris

Mr. H. (Hester) Minnema

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	2
3.	INLEIDING	5
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	6
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	22
6.	AANBEVELINGEN	23
BIJLAGE I	Scoretabel	24
BIJLAGE II	Programma, werkwijze en beslisregels	25
BIJLAGE III	Lijst geraadpleegde documenten	28
BIJLAGE IV	Panelsamenstelling	29

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Universiteit Utrecht
status instelling	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief, besluit 19-03-2018
NAAM OPLEIDING (zoals in CROHO)	Bachelor Rechtsgeleerdheid
registratienummer CROHO	50700
domein/sector CROHO	Recht
oriëntatie opleiding	WO
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Laws (LLB)
aantal studiepunten	180 EC
afstudeerrichtingen	Toga-traject Notarieel traject Multidisciplinair traject Utrecht Law College
locatie	Utrecht
variant	Voltijd
joint programme	N.v.t.
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	5 – 7 februari, 2024
inleverdatum beoordelingsrapport	1 november 2024

2. SAMENVATTING

De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht beoogt studenten op te leiden die kennis over en inzicht van de hoofdgebieden van het recht hebben en tevens beschikken over de daarbij behorende juridische, academische en professionele vaardigheden. Zij worden in staat gesteld zich breed te ontwikkelen en uitgedaagd de grenzen van de discipline te verkennen. De opleiding bereidt de studenten in principe voor om door te stromen naar een al dan niet juridische masteropleiding, wat het overgrote deel ook doet.

De opleiding kent drie trajecten: het algemene toga-traject, het notariële traject, en het zogenaamde multidisciplinaire traject. Het multidisciplinaire (op maat gemaakte) traject wordt slechts door enkele studenten gevolgd en zal daarom in dit rapport minder aandacht krijgen dan de andere twee trajecten. Voor geselecteerde studenten bestaat de mogelijkheid om de gehele opleiding te volgen als honours traject door deel te nemen aan het Utrecht Law College (ULC).

De multidimensionale benadering staat – conform het Utrechts Onderwijsmodel – hoog in het vaandel. Ook hecht de opleiding eraan kritische juristen af te leveren die niet alleen inzicht hebben in de ontwikkeling van het recht, maar ook in hoe het recht in relatie staat tot de maatschappelijke context waarin het functioneert. Alle afgestudeerden van het toga-traject, het notariële traject en het ULC krijgen na het voltooien van de bacheloropleiding en een juridische vervolgmasteropleiding het civiel effect, waarmee zij toelaatbaar zijn in vervolgonopleidingen bij de Rechterlijke Macht, het Openbaar Ministerie of de Advocatuur.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

Oordeel: voldoet

Het panel komt tot het oordeel voldoet voor Standaard 1, omdat de opleiding een helder profiel heeft gekozen, dat opleidt voor een breed scala van juridische functies en goed herkenbaar is in de geformuleerde eindkwalificaties. Voor het notariële traject zijn twee extra beoogde leeruitkomsten geformuleerd, die recht doen aan de eisen van het notariële beroepenveld.

Het panel weegt verder mee dat de opleiding en de beoogde leeruitkomsten breed zijn georiënteerd, met nadruk op een multidisciplinaire benadering. Studenten worden in staat gesteld zich breed te ontwikkelen en aangemoedigd om de vrije keuzeruimte, die ruim voorhanden is, te gebruiken om de grenzen van de discipline te verkennen. Het Utrecht Law College (ULC) voor geselecteerde studenten is een unicum in Nederland. De beoogde leeruitkomsten zijn stevig verankerd in de nationale en internationale standaarden voor de beroepsuitoefening van een jurist op het niveau van een WO-bachelor en sluiten aan bij het departementale onderzoek.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Oordeel: voldoet

Het panel geeft de onderwijsleeromgeving het oordeel 'Voldoet' en wel vanwege (1) de samenhangende onderwijsleeromgeving die de studenten in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te bereiken, (2) de relatief grote keuzeruimte die studenten de mogelijkheid biedt om zich ook buiten het eigen vakgebied te begeven, (3) de aandacht voor kleinschaligheid binnen een grote opleiding als deze en (4) de zorg voor het team van enthousiaste, betrokken en gekwalificeerde docenten en voor het welzijn van de studenten. Het programma als geheel dekt de voornaamste gebieden van het recht en dekt de beoogde leerresultaten. De bestudeerde vakken zijn qua inhoud en vormgeving op het niveau dat van een universitaire bacheloropleiding mag worden verwacht.

Het panel weegt ook mee, dat de opleiding grote stappen heeft gezet op het gebied van schrijfvaardigheden, die duidelijk terug zijn te zien in het niveau van de eindscripties. Het tutoraat en het mentoraat in het eerste semester van het eerste jaar dragen bij aan de binding van studenten aan de opleiding, aan elkaar en de staf.

Het Utrecht Law College voor geselecteerde studenten – uniek in Nederland – slaagt erin een hechte community te creëren en biedt op maat gemaakte cursussen aan met aanvullende leerdoelen. Het panel prijst dit hoog aangeschreven programma en de proeftuin die het biedt voor onderwijsvernieuwingen, maar nodigt de opleiding wel uit om nog meer aandacht te besteden aan de spin-off van deze vernieuwingen naar de reguliere bacheloropleiding.

De opleiding zou in de ogen van het panel nog verbeteringen aan kunnen brengen in het oefenen van spreekvaardigheden en presenteren, bijvoorbeeld door presentaties in kleinere groepen of tijdens de peerreview momenten van de bachelorscriptie, waar studenten toch al hun opzet en voortgang met elkaar bespreken. Het panel heeft gezien dat er ook stappen zijn gezet in de verdere ontwikkeling van de leerlijn Context en Methoden, maar dat dit nog *work in progress* is. Het moedigt de opleiding daarom aan om door te gaan met de verdere ontwikkeling van deze leerlijn en aandacht te geven aan de invoering van de aanbevelingen die de commissie Toetskwaliteit hierover eerder heeft gedaan. Wellicht kan de aanpak die is gehanteerd bij de ontwikkeling van de schrijfvaardigheden hierbij als voorbeeld worden gebruikt. Ook kan de communicatie over deze leerlijn beter naar studenten en docenten worden gecommuniceerd.

Het scriptietraject verloopt over het algemeen goed en gestroomlijnd. Wel zijn er nog verschillen in de aanpak van de verschillende afdelingen en is er nog ruimte voor betere uitwisseling onderling om zodoende van elkaars 'best practices' te leren. Het panel raadt aan om voldoende aandacht te besteden aan de begeleiding en goedkeuring van de opzet, zodat een student niet in een later stadium in de problemen raakt.

Het panel moedigt de faculteit en de opleiding aan om het gesprek over het gebruik van AI in het onderwijs breed bij alle betrokkenen in te steken en zeker ook de studenten hier nauw bij te betrekken.

Een punt van aandacht is ook de werkdruk bij de cursuscoördinatoren, van wie de taken zijn verzaamd sinds zij geen secretariële ondersteuning meer krijgen. De ontstane achterstand bij de BKO-trajecten krijgt de urgentie die het verdient, maar het panel doet onder standaard 3 wel een aanbeveling over het BKO-vereiste bij het aanwijzen van examinatoren.

Standaard 3. Toetsing

Oordeel: voldoet

Het panel stelt vast dat de kwaliteit van toetsing ruimschoots op orde is, dat de toetsing de leerdoelen van de cursussen en de beoogde leerresultaten van de opleiding voldoende afdekt, en dat de toetsing over het algemeen valide, betrouwbaar en transparant is. De Examencommissie – en met haar de Commissie Toetskwaliteit – vervult haar wettelijke taak tot borging van de kwaliteit van toetsing adequaat.

De tentamens sluiten goed aan op het onderwijs. Het systeem van toetsing ondersteunt het leerproces van de student, met zowel formatieve als summatieve toetsen. De toetsvormen zijn voldoende gevarieerd en de opleiding blijft zich op dit vlak nog verder ontwikkelen. Met name de toetsing van de schriftelijke vaardigheden en de aansluiting ervan op het onderwijs wordt door het panel geprezen. Het panel heeft met instemming vastgesteld dat alle informatie over toetsing overzichtelijk beschikbaar wordt gesteld aan studenten en docenten. Het panel waardeert ook dat de opleiding experimenteert – veelal binnen het honours onderwijs – met nieuwe toetsvormen.

Bij de beoordeling van de eindwerken wordt gebruik gemaakt van duidelijke criteria opgenomen in een uniform beoordelingsformulier. De beoordelingen en eindcijfers van de scripties in de steekproef kwamen grotendeels overeen met die van het panel en de scripties waren steeds door twee personen beoordeeld. De bestudeerde eindwerken voldeden aan de beoogde leerresultaten van de opleiding. Het panel prijst de opleiding om de veelal uitstekende kwaliteit van de gegeven feedback op beoordelingsformulieren van de gelezen scripties, met duidelijk navolgbaar en constructief commentaar.

Het panel is ook zeer positief over hoe serieus de Examencommissies en de Commissie Toetskwaliteit hun taken nemen en constateert dat zij de kwaliteit van de beoordelingen en het behaalde niveau binnen de opleidingen meer dan voldoende waarborgen. Het is het panel duidelijk geworden dat de Examencommissie zich goed bewust is van de grote impact die kunstmatige intelligentie heeft op het onderwijs en hier binnen haar mogelijkheden adequaat op reageert. Mede met het oog op de opgelopen achterstand in BKO-trajecten, adviseert het panel de Examencommissie om er scherp op te blijven letten, dat docenten zonder BKO alleen in uitzonderlijke gevallen ook examineren mogen zijn.

Het panel merkte wel op dat de vergoeding (in tijd) voor het werk van de Examencommissie en de Commissie Toetskwaliteit aan de lage kant is en adviseert het management te overwegen of er meer compensatie nodig is om de commissies effectief te laten blijven functioneren.

Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Oordeel: voldoet

Gelet op het niveau van de afgestudeerden concludeert het visitatiepanel dat de opleiding haar ambities volledig waarmaakt en haar studenten goed voorbereidt op een al dan niet juridische masteropleiding of op een juridische positie op bachelorniveau.

Algemene conclusie

Op grond van het feit dat het panel voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid de standaarden 1, 2, 3 en 4 voor alle trajecten beoordeelt met 'voldoet' komt het panel op basis van de beslisregels voor de Beperkte Opleidingsbeoordeling van de NVAO voor de wo-bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht als geheel tot het eindoordeel **'positief'**. Het visitatiepanel adviseert de NVAO derhalve tot het behoud van de accreditatie van de opleiding.

Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter op 29 juli 2024.

3. INLEIDING

Algemene informatie

De voorliggende beoordelingsrapportage is het resultaat van de 'Beperkte Opleidingsbeoordeling' van de wo-bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van Universiteit Utrecht. De beoordeling volgde de procedure en standaarden van het NVAO Beoordelingskader Accreditatie Hoger Onderwijs Nederland (september 2018). Deze beoordeling is op 5, 6 en 7 februari 2024 in Utrecht uitgevoerd door een visitatiepanel van onafhankelijke deskundigen (zie bijlage II, III en IV voor programma, werkwijze, beslisregels en samenstelling panel).

De opleiding wordt verzorgd door het departement Rechtsgeleerdheid van de faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie (REBO). De opleiding is – samen met de opleidingen Economie en Bedrijfseconomie en Bestuur- en Organisatiewetenschap – ondergebracht in de *Undergraduate School* van de faculteit. Het departement heeft twee onderwijsdirecteuren, waarvan één verantwoordelijk is voor de bacheloropleiding en de ander voor de zeven juridische masteropleidingen.

De opleiding kent drie trajecten: het algemene toga-traject, het notariële traject, en het zogenaamde multidisciplinaire traject. Het multidisciplinaire traject, waarbinnen 45 EC ingevuld moet worden door niet-juridische vakken en dat een grotere keuzevrijheid kent, wordt slechts door enkele studenten gevolgd en zal daarom in dit rapport minder aandacht krijgen dan de andere twee trajecten. Voor geselecteerde studenten bestaat de mogelijkheid om de gehele opleiding te volgen als honours traject door deel te nemen aan het Utrecht Law College (ULC). Binnen het ULC kiezen studenten tussen het algemene toga-traject of het notariële traject.

De opleiding heeft een Bachelor Adviesraad (BAR), die bestaat uit eerste- en tweedejaars studenten. Zij evalueren in panelgesprekken de cursussen uit jaar 1 en 2 samen met de betrokken coördinatoren en de onderwijsdirecteur. Het Bachelor Adviesteam (BAT) is een adviesorgaan bestaande uit docenten en studenten die de onderwijsdirecteur gevraagd en ongevraagd van advies voorzien.

De opleiding wordt uitsluitend voltijds verzorgd en had in 2022 een instroom van ongeveer 900 studenten in het reguliere programma, inclusief 100 in het Utrecht Law College.

Aanbevelingen vorige visitatie

In bijlage 2.6.2. van haar zelfevaluatie-rapport geeft de opleiding een overzicht van de acties die de opleiding heeft ondernomen naar aanleiding van de aanbevelingen van het vorige accreditatie-panel (2018). Een aantal aanbevelingen en hun vervolgacties werden tijdens het locatiebezoek met de opleiding besproken. Het huidige panel concludeert dat de aanbevelingen in grote lijnen serieus zijn opgevolgd door de opleiding en is over het algemeen tevreden over de genomen verbetermaatregelen. Waar relevant zal dit rapport onder de afzonderlijke standaarden hier nader op ingaan.

Civiel Effect

Het z.g. civiel effect dat nodig is om toegelaten te worden tot de Rechterlijke Macht, het Openbaar Ministerie of de Advocatuur maakt niet rechtstreeks onderdeel uit van deze beoordeling, maar het panel heeft dit indirect wel onder standaard 1 ('opleiding voldoet aan wettelijke beroepsvereisten en eisen van het werkveld') bij de beoordeling betrokken. Conform het Convenant Civiel Effect van 2016¹ is – behoudens in het convenant omschreven uitzonderingen – de basis voor het behalen van civiel effect een afgeronde juridische universitaire bacheloropleiding (180 EC) en een afgeronde juridische universitaire masteropleiding (60 EC). Tevens zijn er in het Convenant minimale eindtermen geformuleerd waaraan opleidingen moeten voldoen om civiel effect aan het masterdiploma te mogen verbinden.

¹ Partijen bij het Convenant Civiel Effect waren de juridische faculteiten van de Nederlandse universiteiten, de Nederlandse Orde van Advocaten, de Raad voor de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Profilering

De driejarige bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid leidt studenten op tot juristen met een grondige kennis van en inzicht in de hoofdgebieden van het recht en de systematiek van het recht, die zich bewust zijn van zowel de maatschappelijke als wetenschappelijke context van het recht en die in staat zijn de relatie tussen recht en maatschappij te problematiseren aan de hand van rechtswetenschappelijke inzichten en inzichten uit andere wetenschappelijke disciplines. Deze multidimensionale benadering sluit aan bij het profiel van het departementale onderzoek en bij de onderwijsvisie van de Universiteit Utrecht om bachelorstudenten een brede academische vorming te bieden.

De opleiding bereidt de studenten in principe voor om door te stromen naar een al dan niet juridische masteropleiding, maar met een bachelordiploma heeft de afgestudeerde voldoende vaardigheden en kennis opgedaan om ook direct de arbeidsmarkt op te gaan, zij het zonder civiel effect. Het panel heeft vastgesteld dat instroom van bachelorstudenten naar de arbeidsmarkt in het hele land slechts beperkt voorkomt en acht dat onvermijdelijk gezien de aard van de studie en de eisen die gesteld worden aan toelating tot de togaberoepen.

Het Utrechts Onderwijsmodel – en dus ook de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid – heeft de multidimensionale benadering hoog in het vaandel staan. Binnen het departement Rechtsgeleerdheid wordt daarmee zowel geduid op inzichten en perspectieven die zijn ontleend aan andere rechtsgebieden (interne rechtsvergelijking), andere (internationale) rechtsstelsels (externe rechtsvergelijking), als aan niet-juridische disciplines (interdisciplinair). Ook hecht de opleiding eraan kritische juristen af te leveren die niet alleen inzicht hebben in de ontwikkeling van het recht, maar ook in hoe het recht in relatie staat tot de maatschappelijke context waarin het functioneert.

Het panel vindt dat de opleiding een duidelijk profiel heeft, dat goed aansluit bij de eisen van het beroepenveld en bij het onderzoeksprofiel van de faculteit. Ook waardeert het de ambitie om in stevige verbinding te staan met ontwikkelingen in de samenleving. Met een geheel eigen honoursprogramma voor geselecteerde studenten onderscheidt de opleiding zich zichtbaar van andere bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid in het land.

De opleiding van 180 EC kent drie trajecten: het algemene toga-traject, het notariële traject, en het zogenaamde multidisciplinaire programma. Studenten van het notariële traject kunnen na afronding doorstromen naar de masteropleiding Notarieel recht, in Utrecht of elders. Ook studenten die zijn aangenomen bij het ULC kunnen kiezen tussen het toga-traject of het notariële traject. Het multidisciplinaire traject kent een grotere keuzevrijheid die ingevuld moet worden met niet-juridische vakken (waaronder bij voorkeur een minor). Het notarieel traject kent juist geen

keuzevrijheid zodat het zowel kan voldoen aan de eisen van het Convenant Civiel Effect, als aan de eisen die de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie stelt om kandidaat-notaris te kunnen worden. Alle afgestudeerden van het toga-traject, het notariële traject en het ULC krijgen na het voltooien van de bacheloropleiding en een juridische vervolgmasteropleiding het civiel effect, waarmee zij toelaatbaar zijn in vervolgoopleidingen bij de Rechterlijke Macht, het Openbaar Ministerie of de Advocatuur.

Een maatschappelijke adviesraad van het departement Rechtsgeleerdheid komt één keer per zes maanden bijeen om te adviseren over de kwaliteit en inhoud van alle opleidingen, waaronder de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid.

Beoogde leerresultaten

Het panel heeft vastgesteld dat het beoogde profiel van de opleiding is geconcretiseerd in helder geformuleerde eindtermen van de opleiding. Zij sluiten aan bij de actuele nationale en internationale eisen voor een (juridische) bacheloropleiding op wo-niveau zoals die zijn neergelegd in het opgestelde Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid (DSRK). Ook weerspiegelen zij de Dublin-Descriptoren. Daarmee zijn de beoogde leerresultaten, in de ogen van het panel, in lijn met de actuele eisen die vanuit het beroepenveld en het vakgebied kunnen worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

De eindtermen van de opleiding zijn – evenals het programma – opgebouwd langs drie leerlijnen:

- 1) de inhoudelijke leerlijn, waarbinnen de student grondige kennis en inzicht verkrijgt in de grondslagen en de beginselen van het juridisch systeem als geheel en van de kerngebieden van het recht afzonderlijk, kennis van en inzicht verwerft in de systematiek van deze gebieden (privaatrecht, strafrecht, staats- en bestuursrecht, internationaal en Europees recht en de voor het notariële programma geldende rechtsgebieden)
- 2) de leerlijn Context en Methoden – hierbinnen verwerft de student kennis van en inzicht in de ontwikkeling van het recht in relatie tot de maatschappelijke context waarin het recht functioneert en leert de student deze context kritisch te duiden vanuit wetenschappelijke perspectieven en kan rechtswetenschappelijke methoden toepassen. De student is bekend met meta-juridische benaderingswijzen van het recht en is in staat om van daaruit op het recht te reflecteren. De student maakt ook kennis met empirische methoden van onderzoek.
- 3) de vaardighedenleerlijn, die tot doel heeft de student te leren regelgeving en rechtspraak te vinden, toepassen, analyseren, evalueren en regelgeving voor eenvoudige gevallen ontwerpen; concrete gevallen juridisch te analyseren en daarvoor een onderbouwde en aanvaardbare juridische oplossing te geven; een geldige juridische argumentatie van vol-doende diepgang op te bouwen en een aanvaardbaar juridisch oordeel te vormen; een rechtswetenschappelijke onderzoekszopzet te maken, deze op academische wijze uitvoeren en er schriftelijk verslag van doen.

Tot slot kan de afgestudeerde student reflecteren op het eigen (professioneel) functioneren en bezit de studievaardigheden die nodig zijn om zelfsturend een vervolgstudie aan te gaan.

Voor het notariële traject zijn twee extra beoogde leeruitkomsten geformuleerd, die recht doen aan de eisen van het notariële beroepenveld. Zij betreffen onder andere grondige kennis van en inzicht in meerdere gebieden van het privaatrecht en van het belastingrecht (voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening) en kennis van en inzicht in het faillissementsrecht en in de bedrijfseconomie (ook voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening). Voor het multidisciplinaire traject en het Utrecht Law College zijn geen extra eindtermen geformuleerd. Wel worden bij het ULC de beoogde leerresultaten anders vormgegeven binnen het onderwijs (Voor meer informatie over het ULC zie onder Standaard 2).

Het panel heeft vastgesteld dat – anders dan de naam misschien doet vermoeden – de beoogde leerresultaten van het toga-traject dusdanig zijn geformuleerd, dat zij zowel opleiden voor de toga-beroepen als voor een breed scala van andere juridische functies in het werkveld. De opleiding

beoogt studenten op te leiden die kennis over en inzicht van de hoofdgebieden van het recht hebben en tevens beschikken over de daarbij behorende juridische, academische en professionele vaardigheden. Zij worden in staat gesteld zich breed te ontwikkelen en aangemoedigd om de vrije keuzeruimte, die ruim voorhanden is, te gebruiken om de grenzen van de discipline te verkennen. De aanvullende eindtermen voor het notariële traject waarborgen dat de afgestudeerde, na het afronden van de masteropleiding Notarieel recht, voldoet aan de eisen die de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie stelt om kandidaat-notaris te kunnen worden.

Weging en oordeel

Oordeel: Voldoet

Het panel komt tot het oordeel voldoet, omdat de opleiding een helder profiel heeft gekozen, dat opleidt voor een breed scala van juridische functies en goed herkenbaar is in de geformuleerde eindkwalificaties. De opleiding bereidt de studenten in principe voor om door te stromen naar een al dan niet juridische masteropleiding, maar met een bachelordiploma heeft de afgestudeerde voldoende vaardigheden en kennis opgedaan om ook direct de arbeidsmarkt op te gaan, zij het zonder civiel effect. Voor het notariële traject zijn twee extra beoogde leeruitkomsten geformuleerd, die recht doen aan de eisen van het notariële beroepenveld. Alle afgestudeerden van het toga-traject en het notariële traject van de opleiding krijgen na het voltooien van de bacheloropleiding en een juridische vervolgmasteropleiding het civiel effect, waarmee zij toelaatbaar zijn in vervolgopleidingen bij de Rechterlijke Macht, het Openbaar Ministerie of de Advocatuur.

Het panel weegt verder mee dat de opleiding en de beoogde leeruitkomsten breed zijn georiënteerd, met nadruk op een multidisciplinaire benadering. Studenten worden in staat gesteld zich breed te ontwikkelen en aangemoedigd om de vrije keuzeruimte, die ruim voorhanden is, te gebruiken om de grenzen van de discipline te verkennen. Het Utrecht Law College (ULC) voor geselecteerde studenten is een unicum in Nederland. De beoogde leeruitkomsten zijn stevig verankerd in de nationale en internationale standaarden voor de beroepsuitoefening van een jurist op het niveau van een WO-bachelor en sluiten aan bij het departementale onderzoek.

Op basis van de overwegend positieve bevindingen, concludeert het panel dat de opleiding voor standaard 1 de basiskwaliteit realiseert. Het panel komt dan ook tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 1 'beoogde leerresultaten'.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*). Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Bevindingen

Programma

Inhoud en samenhang

Zoals gezegd, kent de opleiding van 180 EC drie trajecten: het algemene toga-traject, het notariële traject, en het zogenaamde multidisciplinaire programma. Alle studenten volgen in het eerste jaar van de driejarige bachelor dezelfde verplichte vakken. Alleen de studenten van het ULC volgen in het eerste jaar een speciale honoursvariant van het vak *Perspectieven op recht*. Het notariële traject start na anderhalf jaar en het multidisciplinaire traject na het eerste jaar.

De studenten van het toga-traject, het notariële traject en het ULC volgen in de eerste helft van het tweede jaar weer dezelfde vakken, waarbij het ULC de vakken *Verbintenissenrecht* en *Goederenrecht* in een eigen variant aanbiedt. Vanaf het tweede semester van het tweede jaar verloopt het notariële traject anders en krijgen de ULC studenten voor twee van de vakken een andere variant (*Constitutioneel Recht* en *Strafprocesrecht*). In het derde jaar volgen alle studenten het vak *European Law*, heeft het toga-traject 30 EC vrije keuzeruimte en schrijven alle studenten hun afstudeerwerk (7,5 EC).

Het academisch jaar is – conform het Utrechts Onderwijsmodel – opgebouwd uit twee semesters van ieder twee blokken van tien weken, waarin steeds twee parallelle cursussen en de toetsing van de cursussen worden afgerond. Elke cursus heeft een omvang van 7,5 studiepunten en ten minste twee toetsmomenten (zie tabel 1 en 2 hieronder voor de programma's van het toga-traject en het notariële traject). Daarnaast kunnen studenten de vrije keuzeruimte geheel vrij invullen. In het eerste jaar zijn er zes onderwijsuren per week per cursus; dat zijn er bij bovengenoemd rooster 12 in het totaal. In jaar twee en drie zijn er vier onderwijsuren per cursus. Deelname aan het kleinschalig onderwijs is verplicht met als uitgangspunt dat studenten voorbereid aanwezig zijn. Bij onvoldoende deelname vervalt het recht op de reparatie² van een onvoldoende eindresultaat. Het panel ziet dat de opleiding een heldere structuur kent en stelt vast dat de studenten die het curriculum doorlopen de beoogde leerresultaten kunnen behalen. Wel bleek uit de gevoerde gesprekken dat zowel bij studenten als docenten er behoefte is aan meer inzicht in de samenhang. De achterliggende gedachte bij de opbouw van het programma is naar de mening van het panel

² Reparatie is de term die wordt gebruikt voor de regeling die in werking treedt als een student een onvoldoende heeft behaald voor een vak. Indien een student, bij actieve participatie in het onderwijs de cursus niet succesvol heeft kunnen afronden dan wordt de student (eenmalig) in staat gesteld de onvoldoende behaalde deelttoets te repareren met een aanvullende of vervangende toets die vervolgens als voldoende/onvoldoende wordt beoordeeld (maximaal een zes). Indien dit cijfer samen met al wel behaalde deelttoets tot een voldoende eindresultaat leidt is de cursus alsnog succesvol afgerond.

helder geformuleerd, maar zou met name voor beginnende docenten en studenten beter zichtbaar gemaakt kunnen worden. Het panel constateert met tevredenheid dat de opleiding zich hier terdege van bewust is en al stappen heeft gezet om dit te verbeteren. Het panel is ook verheugd om uit de gevoerde gesprekken op te maken dat de mening van studenten voldoende worden meegenomen in besluitvorming over de inhoud van het programma. De relatief grote keuzeruimte biedt studenten de mogelijkheid om zich ook buiten het eigen vakgebied te begeven.

Tabel 1: Algemeen programma (Toga-traject)

Bachelor jaar 1			
Semester 1 Blok 1	Semester 1 Blok 2	Semester 2 Blok 3	Semester 2 Blok 4
Grondslagen van recht Inleiding Staats- en bestuursrecht	Inleiding Verbintenissenrecht Inleiding Strafrecht	Inleiding Goederenrecht Public International law	Perspectieven op recht Inleiding Europees recht
Bachelor jaar 2			
Semester 1 Blok 1	Semester 1 Blok 2	Semester 2 Blok 3	Semester 2 Blok 4
Verbintenissenrecht Materieel strafrecht	Goederenrecht Bestuursrecht	Vennootschappen en rechtspersonen Constitutioneel recht	Burgerlijk en bestuursprocesrecht Strafprocesrecht
Bachelor jaar 3			
Algemene rechtsleer (blok 1 of 3) European Law (blok 1 of 3) Afstudeerwerk (blok 1-4) Privaatrecht in perspectief, een cursus te kiezen uit: - Overheid en privaatrecht (blok 2) - Arbeidsrecht (blok 2) - Insolventierecht (blok 4) - Strafrecht en privaatrecht (blok 4)		Vrije keuzeruimte (30 studiepunten): - Vier keuzecursussen, waaronder een stage - Minor (vier cursussen rond een thema) - Exchange programma (30 studiepunten een semester)	

Tabel 2: Notarieel programma (Notarieel traject)

Bachelor jaar 1			
Semester 1 Blok 1	Semester 1 Blok 2	Semester 2 Blok 3	Semester 2 Blok 4
Grondslagen van recht Inleiding Staats- en bestuursrecht	Inleiding Verbintenissenrecht Inleiding Strafrecht	Inleiding Goederenrecht Public international law	Perspectieven op recht Inleiding Europees recht
Bachelor jaar 2			
Semester 1 Blok 1	Semester 1 Blok 2	Semester 2 Blok 3	Semester 2 Blok 4
Verbintenissenrecht Materieel strafrecht	Goederenrecht Bestuursrecht	Vennootschappen en rechtspersonen Notaris, recht en samenleving	Burgerlijk en bestuursprocesrecht Strafprocesrecht
Bachelor jaar 3			
Semester 1 Blok 1	Semester 1 Blok 2	Semester 2 Blok 3	Semester 2 Blok 4
Registergoederenrecht European Law	Personen- en familierecht Bedrijfseconomie	Relatievermogensrecht Belastingrecht	Insolventierecht Afstudeerwerk (privaatrecht)

Relatie programma met de beoogde leerresultaten

Na lezing van alle aangeleverde documentatie komt het panel tot de conclusie, dat het programma als geheel de voornaamste gebieden van het recht en de beoogde leerresultaten afdekt. De bestudeerde vakken zijn qua inhoud en vormgeving op het niveau dat van een universitaire

bacheloropleiding mag worden verwacht. De toetsplannen van de opleidingen tonen aan dat er sprake is van een sluitende relatie tussen de eindcompetenties van de gehele opleiding en de leerdoelen van de samenstellende onderdelen ervan. Op vak-niveau zijn heldere leerdoelen geformuleerd die zijn ontleend aan de beoogde leerresultaten van de opleiding. De gehanteerde werk- en toetsvormen sluiten op hun beurt goed aan bij de leerdoelen van de vakken. De opdrachten waaraan studenten moeten werken, passen goed bij de leerlijnen en de voorgeschreven literatuur is relevant en actueel.

Leerlijnen

Naast de inhoudelijke leerlijn zijn er bij de invoering van het huidige curriculum in 2015, twee leerlijnen ontwikkeld om de academische vorming van de student te versterken: de Vaardighedenleerlijn en de leerlijn Context en Methoden. De drie leerlijnen – inhoudelijk, vaardigheden en Context en Methoden – zijn in de ogen van het panel goed gekozen en geven richting aan de inhoud van het programma. Het panel vindt het ook een goede zaak dat in het BAT een aantal keren per jaar vakoverschrijdend over de leerlijnen gesproken wordt en dat docenten bij elkaars vakken worden betrokken. Vooral bij een grote opleiding als deze waar grote aantallen stafleden bij betrokkenen zijn vergt dit extra aandacht.

Vaardighedenleerlijn

De vaardighedenleerlijn waarbinnen juridische, professionele en academische vaardigheden aangeleerd worden, is samengebracht in de Legal Skills Academy. In het bijzonder schrijf- en uitdrukkingsvaardigheden staan centraal in deze leerlijn, naast de typische juridische vaardigheden, zoals wet- en arrestanalyse.

De opleiding heeft in de ogen van het panel grote stappen gezet op het gebied van schrijfvaardigheden die consequent en gestructureerd door het programma heen gewoven zijn. Gedurende de bachelor maken studenten in ten minste acht cursussen een schrijfopdracht: een paper, annotatie, pleitnota, e.d. Zo worden studenten stapsgewijs steeds verder ingewijd in de kunst van het schrijven van een juridisch betoog, mede ter voorbereiding op het schrijven van het afstudeerwerk in het derde jaar. Vooraf is helder afgesproken welk vak welk onderdeel voor zijn rekening neemt. Op deze wijze staat per opdracht een onderdeel van schrijfvaardigheid centraal, zoals het benoemen van de kernzinnen in een alinea, zinsopbouw, hanteren van de Wolters Kluwer leidraad voor juridische auteurs, structureren op paragraafniveau, argumentatie, etc. Door deze opbouw hoeft niet ieder vak op alles feedback te geven, maar wordt er per opdracht een onderdeel getest. Er wordt ook met peer feedback gewerkt, waardoor studenten niet alleen inhoudelijk van elkaar leren, maar ook leren om feedback te geven en ontvangen. Het panel was onder de indruk van de systematische en doordachte manier waarop de opleiding studenten helpt bij het aanleren van schrijfvaardigheden en zag dit ook duidelijk terug in het niveau van de eindschrijvingen (zie ook onder standaard 4). Ook de studenten met wie het panel heeft gesproken waardeerden de ruime aandacht voor het schrijven zeer. Zij gaven aan dat de schrijfvaardigheidsleerlijn voor hen heel duidelijk zichtbaar is, doordat bij elke opdracht die ze krijgen eerst wordt uitgelegd waarvoor het dient. Heel positief waren de studenten in dat verband ook over de essay-opdracht van de cursus Verbintenissenrecht in het tweede jaar.

Het panel ging met de opleiding in gesprek over het gebruik van Artificiële Intelligentie (AI), zoals ChatGPT, in het onderwijs. Er zijn richtlijnen van de universiteit, waarin staat dat je geen gegenereerde teksten mag gebruiken voor je papers. Aandacht voor AI is verweven in de vaardighedenlijn. Studenten met wie het panel sprak waren van mening dat ze uiteindelijk niet veel aan ChatGPT hebben, omdat de data maar tot drie jaar teruggaan en de gegenereerde tekst geen bronnen meelevert. Het panel heeft met tevredenheid vastgesteld dat de opleiding alert is op de ontwikkelingen en hierop probeert te anticiperen, maar heeft van studenten vernomen dat het onderwerp nog niet bij alle docenten dezelfde mate van aandacht heeft. Het panel moedigt de faculteit en de opleiding daarom aan om het gesprek over het gebruik van AI in het onderwijs breed bij alle betrokkenen in te steken en zeker ook de studenten hier nauw bij te betrekken.

Studenten gaven aan soms de verbinding met de praktijk en praktische vaardigheden, zoals spreekvaardigheid, te missen. Een *Moot Court* maakt onderdeel uit van de cursus *European Law* in het derde jaar, maar verder is het presenteren op weinig plekken in het onderwijs verweven en

zeker niet in het Nederlands. Doordat studenten beperkt de mogelijkheid hebben om te oefenen met presenteren wordt dit voor veel studenten heel spannend als zij later in de opleiding of in hun werk hiermee worden geconfronteerd. Het panel heeft er begrip voor dat de geringe aandacht in de opleiding hiervoor ongetwijfeld te maken heeft met het aantal studenten en de korte periodes waarin een vak wordt gegeven, maar raadt desondanks aan om te overwegen of er bijvoorbeeld in kleine groepjes toch meer aandacht aan kan worden besteed. In sommige cursussen schijnt dat al te gebeuren in de vorm van hele kleine *Moot Courts* waar studenten naar elkaars presentaties luisteren en het panel heeft vernomen dat een beleidsmedewerker bezig is met het verbeteren van het spreekvaardigheidsonderwijs. Het panel juicht dit toe en denkt dat het wellicht een optie is om dit in te bouwen in de peerreview momenten van de bachelorscriptie, waar studenten toch al hun opzet en voortgang aan elkaar moeten presenteren. De werkwijze bij de afdeling Privaatrecht kan hier wellicht tot voorbeeld dienen.

Leerlijn Context en Methoden

Zoals geformuleerd in het document *Het bachelor curriculum rechtsgeleerdheid – achtergrond en toelichting op de leerlijnen* (2014 en geüpdated in december 2021), is de leerlijn Context en Methoden gericht op een kritische en creatieve houding ten aanzien van het recht en de bijdrage ervan aan de oplossing van conflicten en maatschappelijke problemen. Deze leerlijn legt, in het verlengde van de inhoudelijke leerlijn, de focus op de multidimensionale benadering van het recht en impliceert dat (de studie van) het recht geplaatst wordt in een wetenschappelijke en maatschappelijke context. De wetenschappelijke context bestaat uit de benadering waarbij over de grenzen van het recht en rechtsgebieden wordt heen gekeken. Er is aandacht voor interne en externe rechtsvergelijking en voor een interdisciplinaire en meta-juridische insteek, maar ook kennis van andere wetenschappelijke disciplines in de studie van het positieve recht kunnen geïntroduceerd worden. De maatschappelijke context duidt op vraagstukken die binnen de maatschappij op de agenda staan en ook voorwerp van onderzoek zijn binnen de onderzoeksprogramma's van het departement. De leerlijn wordt in het curriculum meest zichtbaar ingebed in drie meta-juridische vakken (*Grondslagen van recht, Perspectieven op recht en Algemene rechtsleer*) en uitgewerkt in de positiefrechtelijke vakken en het afstudeerwerk.

Een van de aanbevelingen uit het heraccrediteringsrapport van 2018 was dat contextuele aspecten nog meer zouden moeten indalen in de diverse cursussen. In 2022 is daarom de contextleerlijn geëvalueerd door de Commissie Toetskwaliteit. Deze commissie constateerde dat er bij veel cursussen wordt nagedacht over en stilgestaan bij context, maar ook dat er 'nogal wat cursussen waren die geen context toetsen of alleen maatschappelijke dan wel wetenschappelijke context'. Ook gaf de commissie aan dat de verwoording van de contextleerdoelen verbeterd zou kunnen worden en dat de achtergrond van de leerlijn veel meer duidelijk gemaakt zou moeten worden aan de docenten. Ook studenten kunnen meer meegenomen worden in deze academische benadering. Concreet doet de commissie Toetskwaliteit de aanbeveling dat er bij elke cursus op basis van 'constructive alignment' tenminste één contextvraag in de toets moet terugkomen, ook om daarmee studenten te laten reflecteren op het hele proces van leerdoelen, onderwijs en toetsing.

Het huidige panel heeft uit verschillende gesprekken opgemaakt, dat er inmiddels ook in afzonderlijke cursussen meer aandacht wordt besteed aan wetenschappelijke en maatschappelijke context. Bovendien zijn er vakken die zich hier specifiek op richten, zoals de cursussen *Notaris, Recht en Samenleving, European law, en vakken uit de Minor Taal, recht en cultuur*, of één van de cursussen onder de noemer *Privaatrecht in perspectief*. Om buiten en over het juridische werkveld heen te kijken, worden studenten aangemoedigd om hun vrije keuzeruimte te gebruiken voor minoren of cursussen aan andere faculteiten en/of in het buitenland. Binnen de universiteit is ook ruim aanbod van interdisciplinaire minoren. Docenten kunnen trainingen volgen op het ontwikkelen en geven van interdisciplinair onderwijs. Het panel prijst de opleiding voor deze initiatieven, maar wijst er wel op dat de leerlijn volgens de gesprekspartners van het panel niet altijd zichtbaar is voor studenten. De communicatie hierover naar de studenten toe zou daarom verder kunnen worden verbeterd, op de manier waarop dat ook gebeurt bij de schrijfvaardigheden. Het komt de motivatie en leerprestaties ten goede als studenten begrijpen wat de reden is dat ze bepaalde stof op een bepaald moment krijgen aangeboden. Ook docenten gaven in gesprekken

aan niet altijd het overzicht te hebben over wat hun vak precies op dit gebied moet bijdragen en het ook niet altijd goed genoeg aan de studenten uit te kunnen leggen.

Het panel is – evenals de opleiding in haar SWOT-analyse – van mening dat deze leerlijn nog beter kan worden ingebed en constateert dat de ontwikkeling van deze leerlijn nog niet af is. Ook zijn nog niet alle aanbevelingen van de Commissie Toetskwaliteit opgevolgd. De leerlijn kan in de ogen van het panel nog explicieter herkenbaar worden gemaakt in de leerdoelen van cursussen – zowel de verplichte cursussen als de keuzecursussen – en in de toetsing ervan en raadt aan om door te gaan met de invoering van de aanbevelingen van de commissie Toetskwaliteit. Het panel juicht toe, dat de opleiding bezig is met de verdere ontwikkeling van deze leerlijn en geeft de opleiding mee dat de aanpak die is gehanteerd bij de ontwikkeling van de schrijfvaardigheden wellicht hierbij als voorbeeld kan worden gebruikt.

Begeleiding afstudeerwerk

Het afstudeerwerk van 7,5 EC – waarin de drie leerlijnen samenkomen – is opgezet in de vorm van een cursus, in die zin dat studenten binnen tien weken hun scriptie moeten schrijven, waarbij er een aantal plenaire bijeenkomsten zijn en individuele feedbackgesprekken met de begeleider van het afstudeerwerk. Bij de start van hun afstudeerwerk wordt aan studenten via een feedbackformulier gevraagd te reflecteren op de opgedane schrijfvaardigheden. Dit stelt de begeleider in staat de student beter te begeleiden. Tijdens de plenaire bijeenkomsten krijgen de studenten o.a. alle informatie over het traject, over het kiezen van een onderwerp en het maken van een opzet en wordt aandacht besteed aan methodologische verantwoording en wetenschappelijke integriteit. Dit jaar is gestart met de ontwikkeling van een online module gericht op onderzoeksvaardigheden. Op basis van vijf stappen worden studenten ondersteund via korte interactieve kennisclips in het voorbereiden van hun afstudeerwerk: wat is onderzoek, onderwerp, vraagstelling, methode en opzet. Het panel juicht dat toe, maar stelt vast dat dit nog te veel in de kinderschoenen staat om de resultaten ervan goed te kunnen beoordelen.

Voor aanvang van de cursus oriënteren de studenten zich op een onderwerp en formuleren een onderzoeksvraag. De onderzoeksopzet dient van tevoren te worden goedgekeurd door de begeleider voordat het schrijfproces begint. Toch viel het het panel bij het lezen van een steekproef van eindwerken op dat de onderzoeksvragen in een klein aantal van de scripties onvoldoende afgebakend waren of dat de onderzoeksopzet niet afdoende leek. Het panel raadt aan om voldoende aandacht te besteden aan de goedkeuring van de opzet, zodat een student niet in een later stadium in de problemen raakt. De coördinator van het afstudeertraject koppelt de studenten aan een docent, die de student verder in het traject begeleidt. Er volgt een tussentijds gesprek met de begeleider en gestructureerde peer review. Vervolgens ronden de studenten de scriptie af als eindproduct, waarop ze nog een keer feedback krijgen die ze mogen verwerken alvorens een eindcijfer te krijgen. Het panel heeft in de documentatie en gesprekken kunnen vaststellen dat het scriptietraject over het algemeen goed en gestroomlijnd verloopt. Wel ziet het panel nog verschillen in de aanpak van de verschillende wetenschappelijke afdelingen van het departement Rechtsgeleerdheid en ziet het nog ruimte voor betere uitwisseling onderling om zodoende van elkaars 'best practices' te leren.

Onderwijsmethoden en Werkvormen

De opleiding heeft veel aandacht voor kleinschaligheid, zodat het mogelijk is om in de werkgroepen veel te oefenen met casuïstiek. Dit wordt door de studenten en het panel erg gewaardeerd. Er zijn gevarieerde werkvormen al is het onderwijs in de ogen van het panel over het algemeen nog redelijk klassiek. Dit heeft vermoedelijk voor een deel te maken met de grote aantallen studenten en het panel waardeert het dan ook dat de opleiding voortdurend op zoek is naar manieren om binnen de massaliteit van de opleiding toch innovatief en creatief naar nieuwe activerende vormen van lesgeven te zoeken.

De opleiding is er terecht trots op, dat de opkomst bij de werkgroepen hoog is. De aanwezigheidsplicht geldt over alle jaren van de bachelor en werpt zijn vruchten af, ondanks terugkerende bezwaren van een deel van de studenten. Het feit dat de studenten geacht worden om niet alleen aanwezig te zijn, maar zich ook goed voor te bereiden en actief mee te doen, verhoogt de betrokkenheid van de studenten, de kwaliteit van het onderwijs en het studiesucces.

De opleiding werkt ook met groepsopdrachten en peer review. Daarbij wordt beoordeeld en meegewogen in het cijfer of de studenten goede feedback geven. Hierdoor leren studenten niet alleen van elkaars feedback maar ook hoe om te gaan met het geven en ontvangen van feedback. De meningen van de studenten over de groepsopdrachten en peer review zijn verdeeld. Sommige studenten voelen zich benadeeld door meelift-gedrag van andere studenten. Ook gingen in de gesprekken met studenten geluiden op dat men soms wel meer feedback van docenten zou willen krijgen. Het panel is verheugd te hebben vernomen dat studenten zich hierin al beter bediend voelen sinds er meer met voorbeeldantwoorden wordt gewerkt.

Honours onderwijs/Utrecht Law College

Zoals hierboven vermeld, biedt de opleiding onder de naam Utrecht Law College (ULC) een honoursprogramma aan met eigen onderwijsprogrammering. Een deel van de cursussen en tentaminering is specifiek ontworpen voor het ULC en heeft daarom aanvullende leerdoelen. Het programma staat hoog in aanzien en wordt zeer gewaardeerd door de studenten die eraan deelnemen. Van elke honoursstudent wordt actieve deelname verwacht aan (extra)curriculaire activiteiten binnen het college en de honourscommunity met een totale studielast van 15 EC. Studenten kunnen – net als de reguliere studenten – internationale ervaring opdoen in het buitenland of het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Behalve dat ULC een programma aanbiedt voor studenten die meer uitgedaagd willen worden, fungeert het ook als proeftuin voor de reguliere opleiding. Tijdens het visitatiebezoek werd toegelicht dat nieuwe pilots via het ULC hun weg vinden naar het reguliere bachelorcurriculum. Het panel waardeert dit hoog aangeschreven programma en nodigt de opleiding uit om nog meer aandacht te besteden aan de spin-off naar de reguliere bachelor.

Onderwijstaal en opleidingsnaam

De onderwijstaal van de opleiding is in principe Nederlands, wat voor de hand ligt door de voornamelijk Nederlandse context die wordt onderwezen. Dit geldt ook voor het Utrecht Law College. Een paar vakken worden in het Engels gegeven (*Public International Law* en *European Law*), wat in de ogen van het panel passend is bij de internationale inhoud van die vakken.

Diversiteit en Inclusie

De afgelopen jaren is het diversiteitsbeleid UU-breed versterkt door de inrichting van de Equality, Diversity & Inclusion (EDI) stuurgroep en benoeming van de Diversity Dean. De activiteiten van REBO op dit terrein sluiten hierbij aan. De faculteit kent een eigen EDI-commissie en een jaarlijks actieplan en neemt deel aan het UU-brede project University Pioneers Community voor eerste-generatie studenten. Docenten worden aangemoedigd om met behulp van Curriculum Reflection Tool en de Inclusive Teaching Toolbox kritisch te reflecteren op de inhoud van hun onderwijs en waar nodig aanpassingen aan te brengen om onbewuste uitsluitingsmechanismen te vermijden. Het actieplan 2023-2024 richt zich verder op scholingsprogramma's, de toegankelijkheid van gebouwen, voorzieningen voor studenten met een functiebeperking, bewustwording bij de Opleidingscommissie en studieverenigingen, en op wervings- en selectiebeleid. Voor het behalen van de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) is het verplicht om deel te hebben genomen aan een module rond het thema diversiteit en inclusie. Het panel heeft kennisgenomen van de documenten en plannen van de faculteit en de opleiding rond diversiteit en inclusie en moedigt aan om op deze weg verder te gaan.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

De opleiding poogt zoveel mogelijk kleinschalig onderwijs aan te bieden, wat neerkomt op werkgroepen van maximaal 25 studenten. In het eerste semester volgen de studenten het onderwijs met een vaste groep, om hen de kans te geven in ieder geval met een aantal medestudenten een band op te bouwen. Elke werkgroep heeft een tutor – een docent die vaak ook één van de cursussen verzorgt in het eerste semester – die studenten met raad en daad bijstaat, en daarbij de focus legt op studievoortgang gedurende het gehele eerste jaar. Daarnaast heeft elke werkgroep gedurende het eerste blok van het eerste semester een mentor – een ouderejaars student – die wekelijkse mentorbijeenkomsten heeft met de studenten, als laagdrempelige vraagbaak functioneert en sociale activiteiten met de studenten onderneemt. Tijdens deze bijeenkomsten oefenen studenten

met de basale juridische vaardigheden zoals het zoeken en vinden van wet- en regelgeving, onderzoeksvaardigheden (wetenschappelijke integriteit) en argumentatievaardigheden. De mentoren krijgen een training en worden didactisch ondersteund door de mentorcoördinator en onderwijskundigen van de universiteit; ook krijgen zij voor hun rol als mentor een vergoeding.

Het mentoraat is ingebed in de (online) module Rechten in Utrecht. In deze online module vinden studenten de opdrachten die zij moeten voorbereiden voor de wekelijkse mentorbijeenkomsten gericht op juridische vaardigheden en informatie over de taaltoets die zij halverwege het eerste blok van het semester moeten afleggen. In de online omgeving wordt ook veel aandacht besteed aan studievoordigheden. Elke week staat een bepaalde studievoordigheid centraal (planning, motivatie, aanboren voorkennis, zelfregulering, etc.). Met kennisclips en korte opdrachten worden studenten uitgedaagd na te denken en te reflecteren over hun studiehouding.

Het panel is positief over het tutoraat en het mentoraat in het eerste semester van het eerste jaar en de manier waarop deze beide bijdragen aan de binding van studenten aan de opleiding, aan elkaar en de staf. De module, het tutoraat en het mentoraat lijken bij te dragen aan een relatief hoge doorstroom naar het tweede jaar en een relatief laag uitvalpercentage: 10% van de studenten kreeg in 2022 een negatief Bindend Studie Advies (BSA) na het eerste jaar. Het management gaf in het gesprek aan dat studenten sinds corona met veel meer persoonlijke problemen kampen dan ervoor. Omdat de studieadviseurs niet altijd de professionele achtergrond hebben om hier adequaat hulp te bieden is men, met behulp van NPO-middelen, overgegaan tot het aanstellen van student counselors. Het doel hiervan is te voorkomen dat studenten onnodig in het medische circuit belanden. Opleidingen worden gevraagd om regelmatig met de studenten contact te hebben en te wijzen op het bestaan van de student counselors. Dit blijkt door de grootschaligheid van de opleiding naar zeggen van het management wel een uitdaging. Het panel heeft in de gesprekken vernomen dat het mentoraat nog niet lang bestaat en nog volop in ontwikkeling is, maar wel positief lijkt te werken op de motivatie en binding van de studenten. Het panel juicht de genomen maatregelen toe en raadt aan deze voortvarend door te zetten en te versterken, ook nadat de NPO-middelen zijn verlopen. Ook ziet het panel nog ruimte voor verbetering in de communicatie naar studenten toe over de beschikbare ondersteuning. Er is hiertoe een document met doorklikmogelijkheden ontwikkeld voor studenten, maar op basis van de gesprekken twijfelt het panel of de studenten daarvan voldoende op de hoogte zijn. Studenten zijn tevreden over de studieadviseurs en worden door hen vaak goed op weg geholpen. Het ULC heeft door de kleinschaligheid en sterke community aanzienlijk minder moeite om tijdig te signaleren wanneer het met een individuele student niet goed gaat.

Het vorige panel adviseerde de opleiding om meer te doen aan community building. De opleiding heeft hier vorm aan gegeven door het mentoraat te versterken en door het tweede jaar te beginnen met een serie plenaire startbijeenkomsten waarin studenten worden geïnformeerd over de keuzes die zij moeten en kunnen maken in aanloop op hun derde studiejaar. Later in het semester is er nog een uitgebreide voorlichting over het exchangeprogramma. Ook is er voorlichting over de masterkeuze in dit semester. In het tweede semester volgt een tweede serie van plenaire bijeenkomsten. Het huidige panel kan zich goed vinden in deze keuze en is zich bewust van de uitdagingen bij het creëren van een community in een grootschalige opleiding waarin grote verschillen optreden in de studiepaden die de verschillende studenten bewandelen.

Docenten

Het panel trof een zeer betrokken, enthousiast en deskundig team van docenten aan en ook de studenten die het panel heeft ontmoet waren overwegend positief over de docenten. De keuze voor kleinschalig onderwijs in een grootschalige opleiding stelt het management voor uitdagingen. Een van de maatregelen om te zorgen dat docenten niet overbelast raken is het inroosteren van een onderwijsvrije week in de 10^e week van elk blok. In die weken is het ook de bedoeling dat docenten niet hoeven na te kijken of te vergaderen. Verder heeft het departement per afdeling een onderwijscoördinator, die de taak heeft om de belasting per medewerker te bewaken. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar het geven van onderwijs maar naar alles wat erbij komt kijken als je docent en onderzoeker bent. Op deze manier heeft de opleiding goed in beeld hoe de balans bij iedere individuele docent uitvalt. De coördinator let ook op de samenstelling van het team dat bij een

bepaald vak is betrokken, bijvoorbeeld de verhouding tussen ervaren docenten en jongere docenten. Zeker bij grote vakken – soms wel 1000 studenten per vak – is dit belangrijk om te monitoren. Ook wordt bij het toedelen van (onderwijs)taken rekening gehouden met de mate van ervaring van de docent – iemand met veel ervaring krijgt meer onderwijs toebedeeld dan een docent die nog ervaring op moet bouwen – en de relatie met het onderzoek waar de docent mee bezig is. Docenten krijgen – op papier en gemiddeld – 40% tijd voor onderzoek en 60% voor onderwijs. In tijden waarin een docent veel onderzoek doet, krijgt hij³ minder andere verplichtingen. Het panel is onder de indruk van de individuele aandacht voor de werkdruk bij docenten. Het heeft zich door de gesprekken met het management laten overtuigen dat kleinschalig onderwijs op het eerste gezicht werkdruk verhogend mag lijken, maar op de langere termijn zowel docenten als studenten meer motiveert en uiteindelijk de werkdruk verlaagt door de kleinere hoeveelheid studenten die vakken moeten repareren. Het panel was ook verheugd te vernemen dat het management voortdurend zoekt naar manieren om de werkdruk – zonder verlies van kwaliteit – te verlagen bijvoorbeeld door scherper te prioriteren in de leerstukken die worden behandeld, maar ook door nog meer gebruik te maken van *blended learning* en videoclips. Een punt van aandacht is de werkdruk bij de cursuscoördinatoren, van wie de taken zijn verzwaard sinds zij minder secretariële ondersteuning meer krijgen. Soms wordt de werkdruk veroorzaakt door de grote krapte op de arbeidsmarkt, zoals met name bij de afdeling Strafrecht. Het panel heeft geconstateerd dat dit de constante aandacht heeft van de verantwoordelijken die dit tekort zo creatief mogelijk proberen op te lossen. Docenten gaven aan dat de aanpassing van de onderwijs/onderzoeksnorm van 70%-30% naar 60%-40% voor hen een wezenlijke verbetering is. Ook bieden extra aangestelde docenten – mogelijk gemaakt met stimuleringsmiddelen – verlichting van de werkdruk bij de programma's.

Kwalificaties en professionalisering

Uit een door de opleiding verstrekt overzicht van kwalificaties van het docentencorps blijkt een dekking van deskundigheden die nodig is om het programma te verzorgen. Iedere docent aan de Universiteit Utrecht moet beschikken over de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO). In de UU-regeling BKO-SKO is het proces voor het behalen van deze kwalificatie beschreven. De nadere invulling daarvan binnen de faculteit staat in de Facultaire Regeling BKO REBO. Binnen de faculteit wordt docenten die hun Basiskwalificatie willen behalen een BKO Ontwikkeling Traject (BOT) aangeboden. Dit traject bestaat, naast individuele begeleiding, onder andere uit didactische scholing en begeleide intervisie. Ten tijde van de visitatie hadden 103 van de 203 docenten die onderwijs geven in de bacheloropleiding een BKO en volgden 62 docenten het BOT. In de gesprekken kreeg het panel te horen, dat er door een snelle groei van het aantal docenten een aanzienlijke achterstand is ontstaan in de BKO-trajecten en bij de facultaire BKO-commissie in de behandeling van BKO-aanvragen. In het collegejaar 2023-2024 worden daarom alle modules driemaal aangeboden om de ontstane wachtlijsten weg te werken. Het panel heeft begrip voor de ontstane achterstand en heeft er vertrouwen in dat de faculteit voldoende doordrongen is van de urgentie en moedigt de opleiding aan hier voortvarend mee door te gaan. Onder standaard 3 wordt ingegaan op de BKO-eis bij het aanstellen van examinatoren.

Voor alle functies hoger dan universitair docent (UD) met leidinggevende taken op het gebied van onderwijs wordt verlangd dat een Seniorkwalificatie Onderwijs (SKO) wordt behaald. Docenten kunnen, naast de hiervoor genoemde BKO- en SKO-trajecten, gebruik maken van een uitgebreid scholingsaanbod, zoals bijvoorbeeld de leergangen voor onderwijskundig leiderschap, honoursonderwijs, interdisciplinair onderwijs en community engaged learning.

De universiteit kent ook een selectief programma voor onderwijsprofessionals, het *Senior Fellowship-programma voor onderwijskundig leiderschap*. Senior fellows zijn twee dagen per week verbonden aan het Centre for Academic Teaching & Learning (CAT)⁴: één dag om te besteden aan een individueel project gericht op onderwijskundig leiderschap en/of beleidsontwikkeling, en een dag voor hun persoonlijke ontwikkeling en om bij te dragen aan activiteiten van het CAT gericht op docentontwikkeling, onderwijsinnovatie en 'educational scholarship'. Als het programma succesvol

³ Daar waar hij/zijn wordt gebruikt kan ook zij/haar, die/diens of hen/hun worden gelezen.

⁴ Het Centre for Academic Teaching & Learning verzorgt het professionaliseringsaanbod voor onderwijsgeevenden aan de UU.

wordt afgerond, leidt dit tot voordracht voor hoogleraar met onderwijs als aandachtsgebied. Het panel is verheugd te constateren dat dit bij REBO heeft geleid tot een hoogleraar op het gebied van interdisciplinair juridisch onderwijs en een collega die momenteel als senior fellow deelneemt aan het programma.

Weging en oordeel

Oordeel: Voldoet

Op basis van de documentatie en de gesprekken geeft het panel de onderwijsleeromgeving het oordeel 'Voldoet' en wel vanwege (1) de samenhangende onderwijsleeromgeving die de studenten in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te bereiken, (2) de relatief grote keuzeruimte die studenten de mogelijkheid biedt om zich ook buiten het eigen vakgebied te begeven, (3) de aandacht voor kleinschaligheid binnen een grote opleiding als deze en (4) de zorg voor het team van enthousiaste, betrokken en gekwalificeerde docenten en voor het welzijn van de studenten. Het programma als geheel dekt de voornaamste gebieden van het recht en de beoogde leerresultaten. De bestudeerde vakken zijn qua inhoud en vormgeving op het niveau dat van een universitaire bacheloropleiding mag worden verwacht.

Het panel weegt ook mee, dat de opleiding grote stappen heeft gezet op het gebied van schrijfvaardigheden, die duidelijk terug zijn te zien in het niveau van de eindschrijftjes. De opleiding is er terecht trots op, dat de opkomst bij de werkgroepen hoog is.

Het tutoraat en het mentoraat in het eerste semester van het eerste jaar dragen bij aan de binding van studenten aan de opleiding, aan elkaar en de staf. Het panel juicht ook de genomen maatregelen rond de toegenomen psychosociale problematiek onder studenten toe en raadt aan deze voortvarend door te zetten en te versterken, ook nadat de NPO-middelen zijn verlopen. Wel ziet het panel nog ruimte voor verbetering in de communicatie naar studenten toe over de beschikbare ondersteuning.

Het Utrecht Law College voor geselecteerde studenten – uniek in Nederland – slaagt erin een hechte community te creëren en biedt op maat gemaakte cursussen aan met aanvullende leerdoelen. Het panel prijst dit hoog aangeschreven programma en de proeftuin die het biedt voor onderwijsvernieuwingen, maar nodigt de opleiding wel uit om nog meer aandacht te besteden aan de spin-off van deze vernieuwingen naar de reguliere bacheloropleiding.

De opleiding zou in de ogen van het panel nog verbeteringen aan kunnen brengen in het oefenen van spreekvaardigheden en presenteren, bijvoorbeeld door presentaties in kleinere groepen of tijdens de peerreview momenten van de bachelorschrijftje, waar studenten toch al hun opzet en voortgang met elkaar bespreken, breder in te voeren. Het panel heeft gezien dat er ook stappen zijn gezet in de verdere ontwikkeling van de leerlijn Context en Methoden, maar dat dit nog *work in progress* is. Het moedigt de opleiding daarom aan om door te gaan met de verdere ontwikkeling van deze leerlijn en aandacht te geven aan de invoering van de aanbevelingen die de commissie Toetskwaliteit hierover eerder heeft gedaan. Wellicht kan de aanpak die is gehanteerd bij de ontwikkeling van de schrijfvaardigheden hierbij als voorbeeld kan worden gebruikt.

Het scriptietraject verloopt over het algemeen goed en gestroomlijnd. Wel zijn er nog verschillen in de aanpak van de verschillende afdelingen en is er nog ruimte voor betere uitwisseling onderling om zodoende van elkaars 'best practices' te leren. Het panel raadt aan om voldoende aandacht te besteden aan de goedkeuring van de opzet, zodat een student niet in een later stadium in de problemen raakt.

Een punt van aandacht is ook de werkdruk bij de cursuscoördinatoren, van wie de taken zijn verzwaard sinds zij geen secretariële ondersteuning meer krijgen. De ontstane achterstand bij de BKO-trajecten krijgt de urgentie die het verdient.

Op basis van bovenstaande argumenten komt het panel tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 2 'Onderwijsleeromgeving'.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Toetsing en toetsbeleid

Toetsing vindt plaats volgens de regels die zijn vastgelegd in de documenten *Toetsbeleid Departement Rechtsgeleerdheid* (September 2018; bewerkt en geüpdatet september 2023) en *Richtlijnen Toetskwaliteit Rechtsgeleerdheid (in werking getreden 2017)*. Belangrijk uitgangspunt voor toetsing binnen de opleiding is het principe van 'constructive alignment' dat ervoor zorgt dat leerdoelen, studie- en onderwijsactiviteiten en toetsvormen op elkaar afgestemd zijn. In de Universitaire Onderwijscatalogus en in de Cursusplanner zijn voor studenten de beschrijvingen van alle cursussen te vinden met informatie over de leerdoelen, inhoud, werkvormen en contacturen, studiemateriaal en de gebruikte toetsvormen. Het toetsplan maakt inzichtelijk op welke wijze de eindkwalificaties, via de leerdoelen van de cursussen, gerealiseerd worden. In het Reglement Examencommissie staat de gang van zaken bij toetsing beschreven.

Het panel heeft met instemming vastgesteld dat de opbouw van het curriculum en de variatie aan toetsvormen laten zien dat de eindkwalificaties worden gerealiseerd. Alle informatie over toetsing wordt bovendien overzichtelijk beschikbaar gesteld aan studenten en docenten.

Toetsen worden mede ingezet ten behoeve van het leerproces van de student. Elke cursus heeft meerdere toetsmomenten of heeft een toetsvorm die op meerdere momenten gedurende de cursus een actie van studenten vereist. Een voorbeeld daarvan is de toets bij de derdejaars cursus *Algemene Rechtsleer*. In deze cursus schrijven studenten een wetgevingsadvies, verwerken hierin wekelijks de voorgeschreven literatuur en leveren tegen het eind van de cursus een concept eindversie in. Hierop ontvangen ze feedback die studenten vervolgens verwerken in de definitieve eindversie. Het panel ziet hierin een goed voorbeeld van hoe formatieve en summatieve toetsing in een cursus worden verwerkt. Ook in de vakdossiers die het panel heeft kunnen bekijken zat de formatieve toetsing mooi verweven.

Door het eerste toetsmoment enkele weken na de start van de cursus plaats te laten vinden, worden studenten gestimuleerd om het onderwijs goed voor te bereiden en het studeren niet uit te stellen tot vlak voor de eindtoets. Veel cursussen hebben een schrijfpodracht als deelttoets en een tentamen als eindtoets. Een tentamen bestaat uit casusopdrachten en open vragen. Ook werken cursussen met voortgangstoetsen als voorbereiding op de eindtoets, om studenten op intensieve wijze te laten oefenen met casus oplossen. Het panel waardeert ook dat de opleiding experimenteert – veelal binnen het honoursonderwijs – met nieuwe toetsvormen zoals het maken van een podcasts. Het doel van deze toets is de presentatievaardigheden van studenten te versterken.

Onder standaard 2 werd al melding gemaakt van de zorgvuldige opgezette leerlijn schrijfvaardigheden. De toetsing speelt een belangrijke rol in deze leerlijn. Veel deelttoetsen bestaan uit een schrijfpodracht, die verschillende vormen aan kan nemen: wetgevingsadvies, pleitnota, annotatie, essay of betoog. Met deze deelttoetsen oefenen studenten hun schrijf- en onderzoeksvaardigheden.

Het panel is van mening dat de kwaliteit van de toetsing in de opleiding ruim voldoende is. De toetsing is over het algemeen valide, betrouwbaar en transparant. Op basis van de gesprekken en schriftelijke informatie concludeert het panel dat de toetsing de leerdoelen van de cursussen en de beoogde leerresultaten van de opleiding voldoende afdekt. De tentamens sluiten goed aan op het onderwijs. Het systeem van toetsing ondersteunt het leerproces van de student, met zowel

formatieve als summatieve toetsen. De toetsvormen zijn voldoende gevarieerd en de opleiding blijft zich op dit vlak nog verder ontwikkelen. Het panel is met name onder de indruk van de toetsing van de schriftelijke vaardigheden en de aansluiting ervan op het onderwijs.

Beoordeling eindniveau

Het panel heeft een selectie van 15 eindwerken met de bijbehorende beoordelingsformulieren bestudeerd. Het panel stelde vast dat bij de beoordeling van de eindwerken gebruik wordt gemaakt van duidelijke criteria opgenomen in een uniform beoordelingsformulier. De beoordelingen en eindcijfers van de scripties in de steekproef kwamen grotendeels overeen met die van het panel en de scripties waren steeds door twee personen beoordeeld. De eindwerken voldeden in de ogen van het panel aan de beoogde leerresultaten van de opleiding. Onder standaard 2 is ingegaan op de begeleiding en beoordeling van de onderzoeksopzet.

Het valt het panel positief op hoe uitgebreid sommige beoordelingsformulieren zijn ingevuld, met duidelijk navolgbaar en constructief commentaar. De feedback is veelal van uitstekende kwaliteit en ook de matige werken worden voorzien van constructief commentaar. De examinatoren geven op een prettige manier feedback en benoemen niet alleen de tekortkomingen maar prijzen ook de zaken die een student goed heeft gedaan.

Examencommissie

Het departement Rechtsgeleerdheid heeft twee examencommissies: één voor de bacheloropleiding en een voor de masteropleidingen. De decaan van de faculteit benoemt de voorzitters en de leden van de examencommissies, waaronder een extern lid, voor een termijn van maximaal drie jaar. De benoeming kan één keer verlengd worden. De exacte taken en rollen van de Examencommissie zijn opgenomen in het Reglement Examencommissie Bachelor.

De Examencommissie Bachelor heeft haar wettelijke taak om de kwaliteit van de tentamens en het examen te borgen op verschillende manieren vormgegeven. Zo heeft zij een aantal richtlijnen uitgebracht waaronder de Richtlijnen Toetskwaliteit Rechtsgeleerdheid, de Richtlijnen voor het opstellen van meerkeuzetoetsen, en meer recentelijk de Richtlijn over het online afnemen van schriftelijke toetsen op afstand. Deze richtlijnen dienen als leidraad voor de toetscyclus. Om de kwaliteit van toetsen te bewaken hebben de twee examencommissies van het departement gezamenlijk een Commissie Toetskwaliteit ingesteld. Deze commissie doet onderzoek op basis van steekproeven en slagingspercentages, naar aanleiding van klachten, of op verzoek van cursuscoördinatoren naar de kwaliteit van de toetsing van afzonderlijke cursussen.

Ook beoordeelt de commissie jaarlijks een steekproef van een aantal afstudeerwerken inclusief de bijbehorende beoordelingsformulieren en draagt, samen met de universitaire afdeling Onderwijsadvies & Training, bij aan de toetsdeskundigheid van docenten middels het *Kookboek Toetskwaliteit*. Het kookboek geeft recepten voor betrouwbare en valide toetsing ten behoeve van docenten die zorgdragen voor het ontwerpen, afnemen en beoordelen van toetsen.

Het panel heeft kunnen constateren dat de Examencommissie en de Commissie Toetskwaliteit hun taak zeer serieus nemen en de kwaliteit van toetsen en het gerealiseerde niveau binnen de opleiding voldoende borgen. Het panel merkte op dat de (tijd)vergoeding voor het werk van de Examencommissie en de Commissie Toetskwaliteit aan de lage kant is en adviseert het management te overwegen of er meer compensatie nodig is om de commissies effectief te laten blijven functioneren.

Het panel heeft ook uitgebreid met de Examencommissie gesproken over de invloed van Large Language Models, zoals ChatGPT, op het onderwijs en heeft vastgesteld dat de Examencommissie hier adequaat op reageert en zich goed bewust is van de grote impact die kunstmatige intelligentie nog zal hebben op het onderwijs van de toekomst. Het panel adviseert om bij de verdere ontwikkeling van beleid hieromtrent ook de kennis en ervaring van de studenten te betrekken (zie ook standaard 2).

Examinatoren

Daarnaast wijst de Examencommissie op basis van haar wettelijke taak examinatoren aan voor het afnemen van de tentamens en het vaststellen van de uitslag daarvan. Voorwaarden om examenbevoegd te zijn vormen de inhoudelijke en didactische bekwaamheden van de docent. Een gepromoveerde Universitair Docent in bezit van de BKO wordt automatisch aangewezen als examinerator. Mede met het oog op de opgelopen achterstand in BKO-trajecten, adviseert het panel om er scherp op te blijven letten, dat docenten zonder BKO alleen in uitzonderlijke gevallen ook examinerator mogen zijn (zie ook standaard 2 onder *docenten*).

Weging en oordeel

Oordeel: voldoet

Het panel komt voor Standaard 3 tot het oordeel voldoet, omdat (1) de kwaliteit van de toetsing in de opleiding ruimschoots op orde is, (2) de toetsing de leerdoelen van de cursussen en de beoogde leerresultaten van de opleiding voldoende afdekt, (3) de toetsing over het algemeen valide, betrouwbaar en transparant is en (4) de Examencommissie – en met haar de Commissie Toetskwaliteit – haar wettelijke taak tot borging van de kwaliteit van toetsing adequaat vervult.

De tentamens sluiten goed aan op het onderwijs. Het systeem van toetsing ondersteunt het leerproces van de student, met zowel formatieve als summatieve toetsen. De toetsvormen zijn voldoende gevarieerd en de opleiding blijft zich op dit vlak nog verder ontwikkelen. Met name de toetsing van de schriftelijke vaardigheden en de aansluiting ervan op het onderwijs wordt door het panel geprezen. Het panel heeft met instemming vastgesteld dat alle informatie over toetsing overzichtelijk beschikbaar wordt gesteld aan studenten en docenten. Het panel waardeert ook dat de opleiding experimenteert – veelal binnen het honours onderwijs – met nieuwe toetsvormen.

Bij de beoordeling van de eindwerken wordt gebruik gemaakt van duidelijke criteria opgenomen in een uniform beoordelingsformulier. De beoordelingen en eindcijfers van de scripties in de steekproef kwamen grotendeels overeen met die van het panel en de scripties waren steeds door twee personen beoordeeld. De bestudeerde eindwerken voldeden aan de beoogde leerresultaten van de opleiding. Het panel prijst de opleiding om de veelal uitstekende kwaliteit van de gegeven feedback op beoordelingsformulieren van de gelezen scripties, met duidelijk navolgbaar en constructief commentaar.

Het panel heeft vastgesteld dat de Examencommissies en de Commissie Toetskwaliteit hun taak zeer serieus nemen en de kwaliteit van toetsen en het gerealiseerde niveau binnen de opleiding ruim voldoende borgen. Ook werd duidelijk dat de Examencommissie zich goed bewust is van de grote impact die kunstmatige intelligentie heeft op het onderwijs en hier binnen haar mogelijkheden adequaat op reageert. Mede gezien de opgelopen achterstand in BKO-trajecten vraagt het panel de examencommissie om er scherp op te blijven letten, dat docenten zonder BKO alleen in uitzonderlijke gevallen ook examinerator mogen zijn.

Het panel merkte wel op dat de (tijd)vergoeding voor het werk van de Examencommissie en de Commissie Toetskwaliteit aan de lage kant is en adviseert het management te overwegen of er meer compensatie nodig is om de commissies effectief te laten blijven functioneren.

Op basis van bovenstaande argumenten komt het panel tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 3 'Toetsing'.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Alle studenten schrijven een bachelorscriptie waarin zij zelfstandig verslag doen van rechtswetenschappelijk onderzoek. De student toont hiermee aan dat hij een heldere onderzoeksvraag kan formuleren, zelfstandig onderzoek kan verrichten en daarvan op een duidelijke, gestructureerde manier verslag kan leggen. Het panel heeft 15 werkstukken bestudeerd van studenten die in de afgelopen twee jaar zijn afgestudeerd. Bij de selectie van de werkstukken is rekening gehouden met een evenredige verdeling tussen de verschillende trajecten. Het panel is over het algemeen tevreden over het niveau van de scripties. Doorgaans is sprake van duidelijk afgebakende onderzoeksvragen, een heldere opbouw, adequate conclusies en gebruik van relevante bronnen. De door het panel bestudeerde scripties maken duidelijk dat studenten over vrijwel de gehele linie onderzoek doen naar actuele en maatschappelijk relevante onderwerpen, zoals naar het gebruik van kunstmatige intelligentie bij het schrijven van een vonnis of over Earth Jurisprudence en Rentmeesterschap. Dit levert originele onderzoeken op. Een gedeelde observatie van het panel is dat de scripties er in zijn algemeenheid verzorgd uitzien en studenten (ruim) voldoende bronnen gebruiken.

Het panel stelt op basis van gesprekken met masterstudenten die de Utrechtse bacheloropleiding gevolgd hebben vast dat deze studenten over het algemeen ervaren dat de bacheloropleiding hen in toereikende mate heeft voorbereid op de aansluitende masteropleiding.

Weging en Oordeel

Oordeel: voldoet

Gelet op het niveau van de afgestudeerden concludeert het visitatiepanel dat de opleiding haar ambities volledig waarmaakt en haar studenten goed voorbereidt op een al dan niet juridische masteropleiding of op een juridische positie op bachelorniveau.

Op basis van bovenstaande argumenten komt het panel tot het oordeel 'voldoet' voor standaard 4 'gerealiseerde eindkwalificaties'.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Op grond van het feit dat het panel voor de bacheloropleiding de standaarden 1 en 2, 3 en 4 beoordeelt met 'voldoet' komt het panel op basis van de beslisregels voor de Beperkte Opleidingsbeoordeling van de NVAO voor de wo-bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht als geheel tot het eindoordeel **'positief'**. Het visitatiepanel adviseert de NVAO derhalve tot het behoud van de accreditatie van de opleiding.

6. AANBEVELINGEN

Structuur en opbouw van het programma

Het panel beveelt de opleiding aan om door te gaan met het zichtbaarder maken van de structuur van het programma voor studenten en (beginnende) docenten.

Presentatievaardigheden

Het panel raadt aan om – ondanks de hoge studentenaantallen – te blijven zoeken naar manieren om studenten te laten oefenen met presentatievaardigheden. Wellicht is het een optie om dit in te bouwen in de peerreview momenten van de bachelorscriptie, waar studenten toch al hun opzet en voortgang aan elkaar moeten presenteren. Mogelijk kan de werkwijze die wordt gehanteerd bij de afdeling Privaatrecht als voorbeeld dienen.

Leerlijn Context en Methoden

Het panel raadt aan de leerlijn context en methoden sterker in het programma te verankeren. De leerlijn kan nog explicieter herkenbaar worden gemaakt in de leerdoelen van cursussen en in de toetsing ervan. De aanbevelingen van de commissie Toetskwaliteit hierover die nog niet zijn opgevolgd kunnen hier mogelijk bij helpen.

Afstudeerwerk

Het panel raadt aan om voldoende aandacht te besteden aan de goedkeuring van de opzet van het afstudeerwerk, zodat een student niet in een later stadium in de problemen raakt. Het panel adviseert om de afstudeertrajecten beter op elkaar af te stemmen en meer gebruik te maken van elkaars 'best practices'.

Spin-off ULC

Het panel nodigt de opleiding uit om nog meer aandacht te besteden aan de spin-off van experimenten in het onderwijs van het ULC naar de reguliere bacheloropleiding.

Diversiteit en Inclusie

Het panel moedigt de opleiding en de faculteit aan om de ingezette acties op het terrein van diversiteit en inclusie voort te zetten.

Mentoraat/tutoraat

Het panel raadt aan het ingevoerde mentoraat en tutoraat voortvarend door te zetten en te versterken, ook nadat de NPO-middelen zijn verlopen. Ook ziet het panel nog ruimte voor verbetering in de communicatie naar studenten toe over de beschikbare ondersteuning bij psychosociale problematiek.

Docenten

In het licht van de nog in te halen achterstand in de verlening van BKO's adviseert het panel om er scherp op te blijven letten, dat docenten zonder BKO alleen in uitzonderlijke gevallen ook examinator mogen zijn.

Examencommissie en Commissie Toetskwaliteit

Het panel adviseert het management te overwegen of er meer compensatie nodig is om de commissies effectief te laten blijven functioneren.

BIJLAGE I**Scoretabel**

Scoretabel paneloordelen Universiteit Utrecht wo-bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid voltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	Voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	Voldoet
Standaard 3. Toetsing	Voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	Voldoet
Algemeen eindoordeel	Positief

BIJLAGE II

Programma, werkwijze en beslisregels

Visitatieprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling t.b.v. wo-bacheloropleiding
Rechtsgeleerdheid – Universiteit Utrecht – 5-7 februari 2024⁵

5 Februari 2024		
9.30	10.00	welkom en ontvangst
10.00	12.00	overleg panel
12.00	12.30	Lunch
12.30	13.00	Faculteitsbestuur
13.10	13.55	gesprek inhoudelijk verantwoordelijken NL B
14.00	14.45	studenten B
14.55	15.40	docenten B
15.40	16.15	Eerste bevindingen B
16.15	16.30	Vorbereiden gesprek examencommissies
16.30	17.45	Examencommissie B+M
17.45	18.15	pauze en paneloverleg
6 Februari 2024		
8.45	9.15	aankomst en voorbereidend overleg panel
9.15	10.00	gesprek inhoudelijk verantwoordelijken NL Masters (3)
10.05	11.05	studenten NL masters x 3
11.15	12.15	docenten NL masters x3
12.15	13.15	overleg en lunch
13.15	14.00	gesprek inhoudelijk verantwoordelijken EN Masters (3)
14.05	15.05	studenten EN master
15.15	16.15	docenten EN master
16.15	17.00	pauze en overleg
17.00	17.30	alumni EN
17.30	18.00	alumni NL
7 Februari 2024		
8.45	9.30	inloop en vooroverleg
9.30	10.00	gesprek inhoudelijk verantwoordelijken OZM
10.05	10.35	studenten OZM
10.45	11.15	docenten OZM
11.15	12.00	overleg panel
12.00	12.30	reservering voor pending issues/extra gesprek
12.30	13.30	voorbereiden eindgesprek en lunch
13.30	14.15	eindgesprek met management
14.15	16.45	opstellen bevindingen
16.45	17.15	mondelinge rapportage

⁵ NB: In verband met de privacywetgeving zijn hier uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend.

Werkwijze

De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van Universiteit Utrecht werd van 5 -7 februari 2024 door een onafhankelijk peer review panel beoordeeld in het kader van de visitatiegroep Rechtsgeleerdheid, sub-cluster WO Rechten 2. Dit sub-cluster bestond uit 20 opleidingen van Universiteit Utrecht, Tilburg University en Universiteit Leiden. Bij de beoordeling van de betreffende opleiding is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland' van september 2018. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het visitatiepanel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het visitatiepanel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

In opdracht van het cluster WO Rechten 2 verzorgde evaluatiebureau Hobéon de begeleiding van de visitatie. Inge van der Hoorn en Meg van Bogaert traden op als coördinator en Meg van Bogaert en Hester Minnema waren secretaris binnen het sub-cluster. Zij zijn door de NVAO getraind en als secretaris geregistreerd.

De coördinatoren van het sub-cluster lichtten het visitatiepanel voorafgaand aan de visitatie uitgebreid voor over het beoordelingskader en de procedure en over de van hen verwachte attitude vóór, tijdens en na de visitatie. Tevens zorgden de coördinatoren voor een kalibratie van het visitatiepanel door de interpretatie van de standaarden, de oordelen en de beslisregels door te nemen. Tijdens het visitatietraject bewaakte de secretaris de correcte procesgang, zag erop toe dat het oordeel van het visitatiepanel conform het kader tot stand kwam en ondersteunde het proces van de oordeelsvorming.

Op basis van de door de opleiding geleverde documentatie heeft het panel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de betreffende opleiding. Voorafgaand aan het locatiebezoek bestudeerden de panelleden de ontvangen informatie en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden. Daarnaast stuurde de opleiding een lijst van afgestudeerden over de periode 2021 - 2023 naar de coördinatoren, die in samenspraak met de voorzitter 15 eindwerken selecteerden. Bij de selectie hielden zij rekening met een evenredige spreiding tussen de afstudeerrichtingen, eindcijfers en de beoordelaars. Voorafgaand aan het bezoek stelde de opleiding de geselecteerde scripties met bijbehorende beoordelingsformulieren beschikbaar aan het panel.

Tijdens een voorbereidend intern paneloverleg besprak het panel het informatiedossier en de onderliggende documenten en de voorlopige bevindingen van de verschillende leden. Bovendien zijn de bevindingen van het visitatiepanel over de eindwerken tijdens het vooroverleg onderling gedeeld.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'. De verificatie door het visitatiepanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie.

Het panel heeft het conceptprogramma voor de visitatie bekeken en hier feedback op gegeven. Na overleg met de betreffende opleiding heeft het panel met inachtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het visitatiepanel bood studenten, docenten en andere betrokkenen bij de opleiding die niet waren opgenomen in het programma van het locatiebezoek, de gelegenheid om zaken onder de aandacht te brengen die zij van belang achten voor de beoordeling. Het visitatiepanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding de mogelijkheid daartoe tijdig en op correcte wijze bij hen onder de aandacht heeft gebracht en hen heeft geïnformeerd over hoe zij contact konden opnemen met de secretaris van het visitatiepanel.

Het visitatiepanel ontving in totaal één reactie. De voorzitter en de secretaris hebben deze persoon per mail uitgenodigd voor een persoonlijk online-gesprek, maar daar heeft de persoon in kwestie niet op gereageerd. Ook herinneringen bleven onbeantwoord.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De visitaties binnen het cluster WO Rechten 2 (Universiteit Utrecht, Tilburg University) Universiteit Leiden) worden/zijn allen uitgevoerd onder begeleiding van Hobéon. De drie universiteiten in dit cluster hebben met elkaar afgestemd dat de voorzitter en twee panelleden het kernpanel vormen. Zij nemen deel aan alle drie de visitaties en zij zorgen op die manier voor een gelijke wijze van beoordeling. Afstemming tussen alle deelpanels heeft ook plaatsgevonden door een gezamenlijke instructie over de werkwijze en over het beoordelingskader aan alle panelleden die betrokken zijn bij de visitaties in het cluster WO Rechten 2.

Het oordeel van het visitatiepanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2018'. Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een standaard 'voldoet', 'voldoet ten dele' of 'voldoet niet' scoren.

Beperkte opleidingsbeoordeling

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief indien alle standaarden 'voldoet' scoren.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief onder voorwaarden indien Standaard 1 voldoet en maximaal twee standaarden een 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het visitatiepanel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval negatief indien:

- een of meer standaarden 'voldoet niet' scoren
- standaard 1 'voldoet ten dele' scoort
- een of twee standaarden 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het visitatiepanel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- drie of meer standaarden 'voldoet ten dele' scoren.

BIJLAGE III

Lijst geraadpleegde documenten

- Zelfevaluatie rapport opleiding
- Domeinspecifiek referentiekader en de eindkwalificaties van de opleiding
- Schematisch programma overzicht
- Inhoudsbeschrijving van een representatieve selectie van programmaonderdelen, met o.a. vermelding van leerdoelen, werkvormen, literatuur (verplicht / aanbevolen), betrokken docenten en studiepunten
- Onderwijs- en examenregeling – OER
- Overzicht van het ingezette personeel
 - naam, functie, graad en deskundigheid, behaalde onderwijskwalificatie.
- Overzichtslijst van alle recente eindwerken (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid)
- Reglement en jaarverslagen examencommissie 2021-2022 en 2022-2023
- Facultaire regeling BKO
- Facultaire regeling SKO
- Toetsbeleid Departement Rechtsgeleerdheid (REBO)
- Toetsplan van de opleiding
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.

Het panel heeft van vijftien studenten de eindwerken bestudeerd, waarbij is gelet op een representatieve verdeling van de verschillende afstudeerrichtingen. Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de eindwerken heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de eindwerken zijn bekend bij de coördinator van het visitatiecluster.

BIJLAGE IV

Panelsamenstelling

Op 31 januari 2024 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het visitatiepanel t.b.v. de beoordeling van de opleidingen B Rechtsgeleerdheid en de M Nederlands recht, de M Notarieel recht, de M Onderneming en Recht, de M European Law, de M Law & Economics, de M Public International Law en de M Legal Research van de Universiteit Utrecht, onder het nummer PA-1484. Deze opleidingen behoren tot onderstaande visitatiegroep.

Naam visitatiegroep:	WO Rechten 2
----------------------	--------------

In onderstaande tabel volgen korte functiebeschrijvingen van de panelleden die deelnamen aan het visitatiepanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

Naam	Korte functieomschrijving	Rol
Prof. mr. Anja Oskamp	Voormalig rector magnificus van de Open Universiteit	Voorzitter
Prof. dr. Ramses Wessel	Vice decaan en hoogleraar Europees Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen	Lid
Prof. mr. Edgar du Perron	Raadsheer bij de Hoge Raad en hoogleraar Privaatrecht aan de Universiteit van Amsterdam	Lid
Prof. mr. dr. Wilma Duijst	Hoogleraar forensische geneeskunde en gezondheidsstrafrecht aan de Universiteit Maastricht	Lid
Prof. mr. dr. Bert Marseille	Hoogleraar Bestuursrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen	Lid
Otto Heijboer	Student B European Law School aan de Universiteit Maastricht	Studentlid
Prof. Sebastiaan Roes BA, MA, LLB,LLM, DJur (Phd)	Hoogleraar bij de Vaksectie Notarieel Recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen	Scriptiereferent
Mr. dr. Marelle Attinger	Universitair docent straf(proces)recht aan de Open Universiteit	Scriptiereferent
Dr. Thomas Vandamme	Universitair docent Europees recht aan de Universiteit van Amsterdam	Scriptiereferent
Prof. mr. Ben Schuijling	Hoogleraar Burgerlijk Recht bij de Radboud Universiteit	Scriptiereferent
Dr. Margaretha Wewerinke-Singh	Universitair hoofddocent Duurzaamheidsrecht aan de Universiteit van Amsterdam en docent bij het Pacific Centre for Environment and Sustainable Development (Port Vila, Vanuata)	Scriptiereferent
Prof. dr. Michael Faure LLM	Hoogleraar Comparative Private Law and Economics aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en hoogleraar Comparative and International Environmental Law aan de Universiteit Maastricht.	Scriptiereferent
Dr. Joseph Powderly	Universitair hoofddocent Public International Law bij het Grotius Centre for International Legal Studies van de Universiteit Leiden.	Scriptiereferent
Prof. dr. Bram Akkermans	Hoogleraar vermogensrecht, in het bijzonder het goederenrecht, en opleidingsdirecteur Nederlandstalige bacheloropleidingen van Maastricht University.	Scriptiereferent
Dr. Meg van Bogaert	Zelfstandig adviseur en NVAO geregistreerd secretaris	Inhoudelijk proces-coördinator
Mr. Hester Minnema	Zelfstandig adviseur en NVAO geregistreerd secretaris	Secretaris
Inge van der Hoorn MSc	Adviseur bij Hobéon en NVAO geregistreerd secretaris	Logistiek coördinator

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het visitatiepanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Hobéon

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag
+31 (0)70 30 66 800
info@hobeon.nl
www.hobeon.nl